

ИНТЕГРИРАН ПАКЕТ ОТ ПРЕПОРЪКИ И МЕРКИ ЗА БОРБА С

НЕФОРМАЛНАТА ИКОНОМИКА И НЕДЕКЛАРИРАНАТА ЗАЕТОСТ В БЪЛГАРИЯ

Настоящият интегриран пакет от препоръки и мерки за борба с неформалната икономика и недеклаираната заетост в България е разработен от КНСБ в изпълнение на проект „Активно гражданско участие за превенция и ограничаване на недеклаираната заетост в България“, като надгражда досегашни предложения на Конфедерацията, целящи ограничаване на недеклаириания труд в различни сфери на обществения живот. Материалът отразява предложенията, направени както в рамките на проведената през м.юни 2019 г. кръгла маса на тема „Превенция и ограничаване на недеклаираната заетост в България“, така и по време на реализираните регионални информационни кампании и обсъждания в периода юли – октомври 2019 г. в цялата страна.

Апелираме към отговорните институции за разработване на последователна и интегрирана рамка от политики за противодействие на недеклаириания труд, която осигурява нужната съгласуваност на различните видове политики (макроикономически, фискални, доходни, секторни, микроикономически), насърчава инвестициите и създаването на устойчиви предприятия и достойни работни места. В тази връзка като отговорен социален партньор предлагаме за обсъждане конкретни мерки и законодателни промени (в Кодекс на труда, Кодекс за социално осигуряване, Закон за обществените поръчки и др. нормативни актове), които да дадат правна гаранция за ограничаване, намаляване и напълно премахване на практиките на недеклаирана заетост.

I. Предложения за подобряване на макроикономическата среда в България:

1. Преимущество на позитивни (стимулиращи), а не на негативни (санкциониращи) мерки за ограничаване на сивата икономика. Равнището на неспазване на регулациите в българската икономика е толкова голямо, че прилагането на санкциониращи мерки води до разпиляване на усилията на контролните органи, повторемост на нарушенията, засилване на корупционния натиск върху икономическите субекти и повишаване на стимулите за укриване на икономическа дейност.

2. Уеднаквяване на практиките за отчитане на сивата икономика и недеклаираната заетост от националните статистики и изготвяне на **сравнителна оценка** за събирането на информация за дела на сивата икономика във всяка държава членка на ЕС. Създаване на специализиран отдел към НСИ, който има за цел да събира статистическа информация и изготвя анализи по отношение на полагането на труд през онлайн платформите. Отделяне на средства в бюджета на НСИ за **системно наблюдение на неформалната икономика и недеклаираната заетост**.

3. Въвеждане на алтернативни статистически методи за оценка на сивата икономика в България, освен познатите до момента. Като пример в тази посока, въвеждане на т.нар. подход „**количество пари в обръщение**“. Измерването на сивата икономика посредством показателя „парична маса в обръщение“ е индиректен макроикономически подход за изследване на това явление.

4. Законодателни промени свързани с предоставянето на възможност на всеки потребител свободно да избира начина на разплащане: пари в брой или банкова карта. Плащанията за услуги в публичния сектор да могат да бъдат правени и с банкови карти.

5. Продължаване на политиката на обогатяване на дефинитивния апарат в **ЗДДС**, свързана с **избягването на регистрация по ДДС на фирми**.

6. Въвеждане на задължително безкасово плащане на заплатите във фирми с над 50 души работници и служители.

II. Предложения за подобряване на законодателната рамка в България:

7. В Кодекса на труда да се подобри дефинитивния апарат и да се регулират някои атипични форми на заетост:

7.1. Да се даде **ясна дефиниция на понятието „недеклариран труд“** в Допълнителните разпоредби на Кодекса на труда, съобразена с дефиницията, използвана от Европейската комисия, според която недеклариран труд е *„всяка платена трудова дейност, която по естеството си е законосъобразна, но не е декларирана пред съответните публични органи, като се отчитат разликите в регулаторните системи в държавите-членки.“*

7.2. Да се даде **ясна дефиниция на понятието „работник“** в Допълнителните разпоредби на Кодекса на труда, което ще отговори и на изискванията на новата европейска Директива за предвидими и прозрачни условия на труд, свързани със задълженията на работодателите да информират работниците и служителите си за условията по трудово им правоотношение.

7.3. Да се **разшири дефиницията на понятието „работодател“** в параграф 1, т.1 от Допълнителните разпоредби на Кодекса на труда за целите на борбата с недекларирания труд, **като се определи ясно и конкретно кой стои зад работодателя като собственик.**

7.4. Да се промени чл.66 от Кодекса на труда, който съдържа изброява задължителните елементи на **„трудова правоотношение“**, **така че да се гарантира прилагане на разпоредбата и към специфични атипични групи работещи.**

7.5. Да се преразгледат съществуващите законодателни текстове, които в момента покриват **специфични групи работещи** (чл.107б,107з,107р от КТ) като **разшири обхвата на тези норми от Кодекса на труда към домашните работници, зависими самонаети и он-лайн работниците.**

7.6. Да се създаде нова разпоредба за нов вид **законова закрила при уволнение на работник (чл.333 от КТ или нова норма) независимо от основанието за прекратяване на трудовото отношение, но когато то е станало по причина, че същият е сигнализиран съответните контролни държавни органи** в случайте, когато работодателят му плаща възнаграждение, без то да е било осчетоводено по надлежния ред. *Уволнението в този случай следва да се извършва само след получено разрешение на ИА „Главна инспекция по труда“.* Намираме, че уреждането на така предложената законова закрила е в съответствие и с текстовете на приетата на 23.10.2019г. **Директива на Европейския парламент и на Съвета относно защитата на лица, подаващи сигнали за нарушения на правото на Съюза**¹.

7.7. Да се транспонират новите изисквания по ревизираната европейска Директива за командировани работници в чл.121а от Кодекса на труда, с цел **ограничаване на възможностите за наемане и изпращане на работници през фирми „пощенски кутии“** и правилно пренасяне и възприемане в националното законодателство на клаузите на Директива 96/71/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно командироването на работници чрез регистрационния режим на трудовите договори в НАП по Наредба №5 от 29.12.2002 г. С цел намаляване на социалния дъмпинг и събиране на реални данъци и осигуровки, предлагаме **да се даде дефиниция в Кодекса на труда за целите на командироването в рамките на ЕС кои са елементите на трудовото възнаграждение, които ще се включат в минималното възнаграждение за командироване** (новото понятие заместващо старото „минимални ставки на заплащане“).

7.8. В чл. 114а, ал.3 от КТ да се добави след думите „... розов цвят и лавандула“ да се добави текст: „... и тютюн.“ с цел излизане от неформална заетост и на земеделски производители, заети с отглеждане на тютюн.

---

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A52018PC0218>

7.9. Да се подобрят и ревизират текстовете на чл. 50 и следващите от Кодекса на труда относно колективното трудово договаряне с цел постигане на колективни трудови договори в разумно определени от страните срокове и ефективно ползване на чл.51б, ал.4 от Кодекса на труда за разпространение на отрасловите и браншови колективните трудови договори. Разпространето на отрасловите и браншови КТД е стъпка към ограничаване на всякакви форми на недеklarиран труд.

7.10. Да се ускори процеса на ратифициране на Конвенция 154 на МОТ относно насърчаването на колективното трудово договаряне, както и да се разработят конкретни предложения за законодателни стъпки по отношение нормативното обезпечаване на текстовете на Конвенцията за прилагане в националната ни практика по договаряне, включително и чрез самото колективно договаряне.

7.11. Прилагане принципите на Европейския стълб на социалните права, насърчаване на колективните преговори и сключването на колективни трудови договори, както и предприемане на колективни действия, насочени към ограничаване и превенция на недеklarирания труд.

8. В Кодекса за социално осигуряване:

8.1. Да се въведе чрез промяна в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс нормативно ограничение за продължителността на деклариране на дължими осигурителни задължения, едновременно с ангажимент приходната агенция да подлага на контрол и проверки всички субекти (осигурители), които декларират дължими задължения към осигурителната система за повече от три месеца като едновременно се премахне възможността за опрощаване по давност на осигурителни задължения.

8.2. Създаване на правна гаранция и възможност в чл.4 от Кодекса за социално осигуряване, че категорията заети лица, упражняващи труд като он-лайн работници, домашни помощници или работещи в дома и др., ще имат еднакъв достъп до основните (здравни и социалноосигурителни) права, от които се ползват **всички останали работници, при пропорционални задължения от тяхна страна.**

8.3. Възстановяване прилагането на диференцирани по размер минимални осигурителни прагове и на тази база приемане към договаряне на МРЗ по отрасли и браншове, които да са задължителни за всички икономически субекти в съответната икономическа дейност.

9. Разработване на нормативен регламент за предоставяне на **ваучери за персонални и домакински услуги**, които понастоящем в преобладаващата си част се извършват неофициално от работници, упражняващи недеklarиран труд (дейности, свързани с: грижи за деца, грижи за възрастни и зависими лица, за хора с увреждания, чистене, оздравителни процедури, домашни ремонти, поддържане на градината, ИКТ помощ и т.н.), **както и за сезонните работници**, заети в сектори със сезонна заетост².

10. В Закона за обществените поръчки (ЗОП) да се допълнят предвидените в чл.54, ал.1 мерки за ограничаване на кандидат - изпълнители, които са нарушили разпоредби на трудовото законодателство, за участие в процедури по обществени поръчки, с нови допълващи текстове, според които основни изпълнители и подизпълнители, за които е доказано, че са допуснали виновно упражняване на някаква форма на недеklarиран труд, да бъдат ефективно санкционирани чрез изключването им от участие в обществени поръчки за определен срок. Санкциите трябва да имат възпиращ ефект, така че използването на недеklarиран труд да стане неизгодно за кандидат-изпълнителите и те сами да се откажат от прилагането на сиви практики в изпълнение на дейността на фирмите.

---

² Ваучерът за услуги е финансов инструмент, който позволява на публичната власт да насочи социални услуги към тези, които смята за нуждаещи се и в същото време да се насърчи тяхната интеграция на пазара на труда. Тя е в помощ, както на заетите лица, така и на безработните, като ги мотивира да се включат в такъв процес и да намерят своето място на пазара на труда. С оглед на голямото разпространение на недеklarирания труд е необходимо да се предприемат мерки, с цел да насърчат предоставянето на **персонални и домакински услуги** в официалната икономика.

III. Предложения за усъвършенстване на социалния диалог и рецепиране на европейски практики в законодателството:

11. Разработване на транснационални инструменти за борба с недеklarирания труд на мобилните работници и разпространяване на добри практики за справяне с недеklarирания труд.

12. Повишаване ролята на социалните партньори и социалния диалог, които имат централно място за насърчаване на социалните права и устойчивия икономически растеж.

Продължаване на **действията от страна на синдикати и работодатели за инициране и активно включване в различни инициативи и информационни кампании за противодействие на недеklarирания труд** чрез т.нар. „меки мерки“, въздействащи върху промяна на съзнанието, както и за изграждане на споделено разбиране, за поемане на общ ангажимент, за публични изяви в защита на човешките права и достойнство, в името на обществената справедливост.

13. Продължаване на иницираната от КНСБ национална информационна кампания „Сивото убива“ с цел повишаване на **обществената нетърпимост към проявите на недеklarирания труд** и засилване ролята на гражданското общество в борбата с това проявление, което „краде от всички нас“.

14. Активно участие на националните социални партньори в работата на новосъздадения **Европейски орган по труда (ЕОТ)**, както и надграждане на капацитета на националните органи и социалните партньори чрез дейности по обучение и обмен на добри практики. **Използване на вече действащите звена към ИА „ГИТ“ за участие на социалните партньори при проследяване, координиране и прилагане решенията на постоянно действащата работна група към ЕОТ за противодействие на недеklarирания труд.**

15. Използване на съществуващите европейски и национални он-лайн регистри за практически обмен на информация в реално време по отношения на права и придобивки на работещите в рамките на ЕС. Възприемане и използване на най-широко разпространената на европейско ниво Информационната система за вътрешния пазар (IMI), която представлява онлайн инструмент за подпомагане обмена на информация между публичните органи, занимаващи се с практическото прилагане на законодателството на ЕС.

16. Подобряване на синергията между институциите и обмена на данни между националните администрации, синдикатите и работодателите, в т.ч. по-ефективен **обмен на информация и резултати от дейността на ИА „ГИТ“, НАП, НОИ, НСИ и др. компетентни институции**, които имат отношение към проблемите на неформалната икономика и недеklarирания труд.

17. Засилване на съвместните контролни функции на ИА „ГИТ“ и НАП, както и участието на представител на синдикатите в извършваните проверки с цел повишаване ефективността на контрола на рисковите дейности, фирми и работодатели.

18. Предприемане на действия от страна на Правителството за увеличение броя на инспекторите и заложените в бюджета средства за възнаграждения в ИА „ГИТ“, което ще доведе до повишаване качеството на контрола и количеството на инспектираните обекти.

19. Разработване на модули за обучение на трудовите/данъчните инспектори, насочени към отчитането на недеklarирания труд в икономиката на сътрудничеството.

20. Посредством отделни инициативи/участия/проекти може да се извърши картографиране на съществуващите практики във всяка държава членка за справяне с недеklarирания труд в икономиката на сътрудничеството.

21. Разработване и внедряване на анализ на транзакционните разходи по отношение на търговските спорове с оглед проучване на възможности за тяхното минимизиране и **оценка на ефективността на съдебните дела при трудово-правни спорове.**

IV. Предложения за мерки и инициативи за превенция на недеklarираната заетост в сектор „Строителство“, „Земделие“, „Лека промишленост“, „Автосервизна дейност и подготовката на водачи на МПС“:

22. В сектор „Строителство“ предлагаме да се въведе т.нар. „лична карта на работното място“ (както е в Белгия – „ID card in the workplace“) за всички сторителни работници. Тя трябва да бъде издадена от лицензирана агенция, която потвърждава дали работниците на строителната площадка са предназначени да бъдат там или не и дали притежават необходимата квалификация и опит.

23. В сектор „Лека промишленост“ предлагаме:

23.1. Реализиране на **съвместна кампания** на Федерацията на независимите синдикални организации от леката промишленост (ФНСОЛП) и Българската асоциация на производителите и износителите на облекло и текстил (БАПИОТ) за ефективно социално партньорство чрез диалог за браншово колективно трудово договаряне, заплата за издръжка, колективно договаряне в предприятията и през Глобалните рамкови споразумения за браншове Текстил и Облекло.

23.2. Да се осъществи национално **разпростиране и изпълнение на подписаното Рамково колективно споразумение между ФНСОЛП и БАПИОТ** от м.ноември 2019 г.

24. В сектор „Земделие“ предлагаме:

24.1. Да се създаде **национален регистър на фермерите с цел изсветляване на заетостта в сектора.**

24.2. Да се въведе **Единен осигурителен номер на сезонни работници в Европейското земеделие**, респ. в българското, което ще подобри ниското ниво на социална сигурност на работещите в земеделието днес (пенсионери утре).

24.3. Да се предоставят субсидии за селското стопанство, ако са **законово обвързани със социално отговорното поведение на фермера, което да е ясно отразено в Националния стратегически план по ОСП 2020-2027.** Всички агросубсидии следва да бъдат обвързани с **гарантиране спазването на трудовите и социални права** на наетите работници.

24.4. Въвеждане на **единен паспорт за уменията и квалификациите на работниците в земеделието „АГРИПАС“**, който да улесни признаване на квалификацията през граници, но и да повиши социалната обезпеченост на сезонните работници, обект на свободно движение.

25. В автосервизната дейност и подготовката на водачи на МПС предлагаме:

25.1. Да се **възобнови работата по трите проектозакона**, а именно: **Закона за движение по пътищата, Закона за пътните превозни средства и Закона за водачите на ППС** с оглед приемането на мерки за борба със сивата икономика и корупцията при обучението и купуването на шофьорски книжки, както и осигуряване безопасността на движението.

25.2. Законодателно регламентиране на сервизната дейност и **въвеждане на регистрационен режим на фирмите, извършващи сервизна дейност на ППС.** Регистрационния режим ще позволи последващ контрол от страна на компетентните органи, както и ще подобри техническото състояние на автопарка, което ще способства за безопасността на движението и подобряването на околната среда.

25.3. Промяна в **Закона за движение по пътищата**, която поставя изискването дейностите по ремонт, техническа поддръжка и оборудването на автомобили с допълнителни системи и възли да се извършва само от регистрирани лица, които притежават съответно необходимата техническа компетенция и в обекти, които са подходящи за съответните дейности. Следва да се предвидят глоби и принудителни административни мерки, които да обезпечат прилагането на това изискване и да пресекат практиката да се извършват ремонти в лични дворове и гаражи, които се намират в жилищни квартали и площи.

25.4. Да се повиши административния капацитет на съответната структура, която ще поеме контрола по изпълнение на така поставените в Закона за движение по пътищата нови изисквания, както относно удостоверяване на първоначалното съответствие на лицата с относимите към тях изисквания, така и за осъществяване на текущ контрол на същите лица.

25.5. РИОСВ и ИА „ГИТ“ да осъществят **строг контрол по продажбата и работата с озоноразрушаващи газове** (хладилни агенти и фреони), а търговците на фреони да изискват от купувачите Удостоверения за правоспособност за зареждане с озоноразрушаващи газове. Да се

въведе задължение към работещите в автосервизите за притежаване на необходимата квалификация за работа с озоноразрушаващи газове.

25.6. Да се засили **контрола на ИА „ГИТ“ в автосервизната дейност** по отношение на квалификацията на работниците в автосервизите, както и наличието на трудови правоотношения.

25.7. Да се създаде изискване към автосервизите да издават копие на **сервизна поръчка на клиента и гаранция за извършената услуга и вложени резервни части**, като в сервизната поръчка се вписват и предстоящи и неотложни ремонти, от които зависи безопасността на МПС.

25.8. Да се създаде задължителен **електронен регистър**, в които да се записват всички авторемонтни услуги.

25.9. Да се създаде изискване към автосервизите да имат **План за управление на опасните отпадъци и договори с фирми за оползотворяване на вторични суровини**.

25.10. Със събираните от страна на МОСВ екотакси (средства за оползотворяване на отпадъци) при вноса на автомобилни гуми да се изградят пунктове за стари автомобилни гуми и да се внедри технология за тяхното оползотворяване или безвредно унищожаване.

25.11. **Инструкторите на водачи на МПС да се назначават задължително на трудови договори**, което ще намали риска от текучество на кадрите и ще осигури добра подготовка на обучаемите.

25.12. **Учебните автомобили**, с които се извършва обучението на водачи на МПС задължително **да са регистрирани като собственост на фирмата**, притежаваща разрешително за обучение.

25.13. **Дигитализация на обучението и изпитите на кандидати за водачи на МПС**, като добър пример за това е създаденото мобилно приложение за шофьорски курсове.

09.12.2019 г.